

bitratu suo excogitarunt, putantes, posse facilius adversariorum conatus retundere, eorumque difficultates disiicere.

Definitio Spinosae. Ad incredulos quod attinet, in primis nobis examinanda occurrit definitio Spinosae, quam increduli omnes et Deistae vulgo amplexati sunt. Is enim constanter suo pantheismo et fatalismo miraculum definivit: *Opus naturae, cuius naturalem causam exemplo alterius rei solitae explicare non possumus, vel saltem ille non potest qui miracula narrat* (1). Spinosiana haec descriptio miraculum, quod verbis adstruere videtur, re pessumdat et e medio tollit; nam illud quod est per se et absolute mirabile, idest cuius causa per se est ignota, et superat captum hominis, male permiscet cum eo quod est mirabile respective, idest cuius causa, non quia superat naturam, sed quia a nobis ignoratur, admirationem gignit; ideoque, si commentum Spinosae verum esset, miracula numero crescerent, secundum quod hominum ignorantia cresceret. Verum non ita est, nam, uti vidimus, miraculum illud dicitur stricte, cuius causa omnem naturam creatam supergreditur, ideoque est nobis simpliciter et absolute occulta.

Definitio Lockii. Cum definitione Spinosiana congruit definitio miraculi a Lockio prolata, a quo miraculum descriptum est: *Operatio incurrens in sensus, quae cum spectatoris captum superet, eiusque iudicio cum constituto naturae cursu pugnet, ab eo divina censetur* (2). Ergo, iuxta Lockianam sapientiam, a iudicio spectatoris dependet, ut aliquod opus in miraculis habeatur; et cum plures spectatores possent diversam ferre sententiam, idem opus iure deberet haberi simul et verum et fictum miraculum. Tanta est penes religionis Christianae inimicos impunitas garriendi! Uti cuilibet consideranti in promptu est, memoratae incredulorum definitiones et ceterae istis simillimae in eo a veritate abhorrent, quod sanciant, miraculum esse effectum causarum naturalium, quae nobis occultae sunt; cum contra miraculum sit effectus unius causae primae praeter ordinem omnium causarum secundarum agentis. Nam, sicuti explicavimus, solus Deus, cui universa natura subiecta est, potest patrare miracula.

Mallebranchius, Houtevilleus. Ut aliquid breviter de scriptoribus christianis dicamus, reprehendenda nobis omnino videtur sententia Mallebranchii affirmantis, *miracula saepe esse consecutiones quarundam legum generalium, quae nos latent* (3). Quod enim leges generales consequitur, a causis naturalibus efficitur, ideoque in miraculis haberi nequit; nam miraculum est opus a Deo patratum praeter consuetum naturae cursum. Neque minus falsa est sententia, quam de natura miraculi in medium protulit Houtevilleus, qui postmodum aperte

(1) SPINOSA, *Tract. theologico-politicus*, cap. VI.

(2) *Sermo de miraculis*.

(3) *Entretiens sur la Métaph.* Entret. 8.

significavit, se non proposuisse quid ipse sentiret, sed dumtaxat voluisse absurdam Spinosae theoriam argumento, ut aiunt, *ad hominem* refellere. Docet ergo memoratus auctor, Deum in ipsa mundi creatione constituisse generales quasdam leges, secundum quas ita causas naturales disposuit, ut ex primaeva mundi constitutione non solum phaenomena ordinaria, sed etiam extraordinaria, quae miracula vocantur, statis temporibus necessario ortum haberent (1).

Haec doctrina a Mallebranchii placitis ducta, lubrica est, et ad destructionem effectus miraculosi, quem defendere conatur, revera perducit. Etenim cum miracula, uti saepe inculcavimus, esse debeant effectus omnem causarum creatarum virtutem superantes, impossibile prorsus est, aliquod miraculum ortum ducere a causis naturalibus, etiamsi ab illis dimanat ut phaenomenon extraordinarium, cum haec duo, nempe superare omnem virtutem causarum creatarum, et consequi causas naturales, adversis frontibus pugnent. Quare vel in miraculis tuendis propugnandum est cum Ecclesiae Doctoribus, horum eventuum unice Deum esse effectorem, qui operatur praeter omnia naturalia agentia, ideoque causam eorum esse absolute et simpliciter occultam; vel in castris Spinosae ceterorumque incredulorum militandum, qui miracula revocant ad eventus mere naturales, quorum causas nos ignoramus. Sic dum miracula verbis videntur concedere, rem per nomen significatam radicibus subvertunt, et mirum seu mirabile, quod a nostra ignorantia dependet, perperam admodum commiscet cum miraculo, quod ab omnipotenti virtute Dei promanat.

ARTICULUS IV.

DE POSSIBILITATE MIRACULORUM.

QUAESTIO DEFINITUR. Miraculum dicitur et est opus cuius effectio superat vires cuiuslibet naturae creatae et creabilis, ideoque auctorem sibi vindicat causam increatam, nempe Deum. Unde quaestio de possibilitate miraculorum eodem omnino recidit, ac si quaeratur, an Deus conditor totius creaturae tum visibilis tum invisibilis, cuius infinita virtus agendi a nullo effectu quantumvis perfectissimo mensurari et exhauriri potest, aliquid agere valeat in rebus a se conditis, quod a nulla causa creata, quae est limitatae et definitae virtutis, effici possit, ideoque Deo competat aliquid efficere praeter ordinem rebus inditum seu contra consuetum naturae cursum. Problema sic propositum et definitum nullam pati potest difficultatem; nam negare Deo

(1) Cf. *La religione cristiana provata dai fatti*, lib. I, cap. VI.

potestatem patrandi miracula, idem esset quam vel virtutem divinam; quae immetata est et infinita, similem facere virtutis limitatae creaturarum; vel discernere, creaturas a Deo productas ex nihilo esse ab ipso in agendo patiendoque independentes; vel demum tueri, Deum ita ordinem rerum ab aeterno disposuisse, ut actu suae potentissimæ et liberrimæ voluntatis non potuerit simul disponere a se in secutura temporum differentia aliquid factum iri præter naturalem rerum ordinem ad suam potentiam hominibus luculentius manifestandam, et ad testimonium alicui occultæ veritati exhibendum.

Haec omnia sunt ita perspicue dictu absurda et impossibilia, ut qui Deo potestatem faciendi miracula adimat, ab ipso J.-J. Rousseau dignus habitus sit, ut sub dementium tecto recipiatur. Quare videri posset supervacaneum, quaestionem hanc agitare, præsertim cum a nobis iam demonstratum superius sit, Deum posse agere contra ordinem rebus naturalibus inditum. Verum, cum increduli omnes contra miraculorum possibilitatem quadrato agmine impetum faciant, quippe quod miracula veritati Religionis Christianæ luculentissimum præbent testimonium, non erit abs re paucis quaestionem iam solutam iterum sub propria forma tractare, ut hostium Christiani nominis petulans audacia et temeritas magis ac magis coerceatur.

Adversarii miraculorum. Cum omnes increduli et Christianæ Religionis osores miracula impugnent, et inter fabulas mythosque ea amandent, si in animum induceremus, cunctos recensere, qui miraculorum possibilitatem denegant, omnium incredulorum retexendus nobis esset catalogus. Increduli quippe qui miraculi nomen apud Christianas gentes delere non possunt, ut rei per nomen significatæ, præsertim apud imperitorum vulgus bellum indicerent, a falsa miraculi notione declaranda incepterunt, ita ut, iuxta eorum scita, nihil aliud esset miraculum, nisi opus a natura egrediens, cuius causa nobis ignota manet, et sic ad neganda veri nominis miracula viam sibi paravere. Quare ut aliquos solummodo ex recentioribus nominemus, Deum posse miracula efficere, perfracte negant omnes Pantheistæ, quorum agmen ducit Spinoza. Cum enim Pantheistæ doceant, leges naturæ esse modos immutabiles, quibus *Absolutum* sese evolvit ac manifestat, congruenter suis placitis discernunt, nihil posse in natura contingere, quod a consueto naturæ cursu alienum sit.

Pantheistis adstipulantur tum Hobbesius, et Lockius, tum omnes Deistæ et increduli recentes qui veterum Fatalistarum ritu divinam providentiam inficiantur; nam si Deus peculiarium eventuum nullam procuracionem habet; consequenter patrare miracula non poterit, quæ particulares certe eventus respicere debent. His adiungendi sunt Rationalistæ, quorum deliramenta in unum collegit Strauss, qui discernere ausus est, narrationes illas Evangeliorum non esse historicas, quæ legibus per experientiam cognitæ adversantur, cum impossibile

sit, aliquid contingere, quod legibus experientiae adversum sit. Demum possibilitatem miraculorum negant Materialistæ et Positivistæ, qui conclamant, omnes eventus mundanos omnesque rerum mutationes esse necessarias evolutiones materiae.

Ut pro aliis loquatur, ita adversus miracula crepat Büchner: « Optimo iure licet nobis maxima firmitate scientiæ asserere, nullum dari miraculum, sed quidquid fit, quidquid factum est, et quidquid fiet, fieri, factum esse, et factum iri non alio modo quam naturali ». Ad hos omnes errores refellendos sequentem statuimus propositionem.

PROPOSITIO.

Deus ex dispositione suæ liberrimæ voluntatis potest miracula patrare (1).

Prob. prop. Tunc habetur miraculum, cum Deus vel aliquid operatur in natura, quod a nulla causa creata effici valeat, vel impedit aliquem naturalem effectum, qui a causa creata naturaliter agente proficisci deberet. Atqui evidentissime Deus potest utrumque præstare. Ergo Deus potest patrare miracula.

Arg. evol. Ad propositionem maiorem quod attinet, cum miraculum veri nominis in eo consistat, quod sit opus superans virtutem cuiuslibet causæ finitæ, ideoque expostulet effectorem infinita potentia pollentem; patet, causam infinitæ virtutis dupliciter posse miracula patrare; vel nimirum, efficiendo aliquam formam, quam nulla virtus creata efficere possit, uti formam gloriæ in corpore humano, et virtutem visivam in caeco; vel impedire effectum naturalis agentis, qui a causa creata impediri nequeat, uti impedire ignem, quominus comburat corpus humanum ipso circumventum. Neque minus in perspicuis habenda est assumptio. Cum enim Deus sit causa immetatae virtutis, immo sit ipsa virtus ad nullum genus determinata in causando, longe prætergreditur omnem modum virtutis finitæ, ideoque potest ea præstare, quæ præterlabuntur omnem virtutem finitam quæ habet proportionem cum determinatis effectibus et cum determinatis subiectis. Siquidem nullus effectus potest adæquare virtutem causæ universalissimæ totius entis, quæ infinita est et nullos in agendo cognoscit limites, nullamque dependentiam; et consequenter potest in rebus efficere id, quod a nulla causa particulari, quæ indiget subiecto suæ actionis, præstari potest; uti enim notat S. Thomas: « Quanto aliqua virtus activa est altior, tanto eandem rem potest perducere

(1) Quod miracula non possint patrari nisi a solo Deo, demonstratur a S. THOMA, *Contra gent.* lib. III, cap. CII, et I p. q. 110, a. 4.

in altiore effectum » (1). Ex alia parte cum causae particulares non possint agere quicquam independenter a causa prima, a qua receperunt esse et virtutem agendi, possunt a Deo impediri in agendo per simplicem divinae cooperationis subtractionem, eo quod nulla creatura potest aliquid efficere sine actuali Dei cooperantis influxu.

Confir. ex eo quod Deus, uti saepe monuimus, libere constituit ordinem in mundo; ideoque nihil prohibet, quominus aliquid agat contra ordinarium naturae cursum, et consequenter patret miracula.

Occurritur adversariis. Osos miraculorum, qui omnem fidem divinam e medio tollere et interimere impie conantur, ut miracula tutius inficiari valeant, recurrunt ad immutabilitatem divinae voluntatis, quam gloriose videntur extollere. Argumentantur enim in hunc ferme modum, si substantia difficultatis spectatur: Voluntas Dei est immutabilis. Atqui mutaretur, si aliquid efficeret contra ordinem a se volitum et statutum in mundo. Ergo Deus nihil efficere potest contra consuetum naturae cursum, ideoque miracula impossibilia sunt.

Haec adversariorum fallax et captiosa argumentandi ratio innititur in falso perversoque conceptu libertatis divinae, quam immutabilitati opponunt, ut deducant, voluntatem Dei immutabilem non posse quidquam extra se libere velle. Quare ad probandum, mundum processisse a Deo necessitate naturae, utuntur argumento, quod huius mox memorati simillimum est. Verum frustra sunt, nam cum actus divinae voluntatis sit essentialiter unus et immobilis, utpote cum simplicissimo essendi actu identificatus, praecise ex sua infinita actualitate et perfectione habet, ut possit velle vel nolle producere aliquid extra se, velle potius hoc quam illud. Unde cum ab aeterno voluerit, peracta mundi creatione, vigere determinatum rerum ordinem in rebus mundanis, hoc velle potuerit, sive cum aliqua exceptione, sive sine ulla exceptione; et per consequens si aliquid a Deo fit contra ordinem ab aeterno in rebus libere constitutum, id procedit ab illo eodemque actu in se immutabili, quo voluit et naturalem illum ordinem, et illam determinatam exceptionem. Si enim Deus diverso actu constituisset ordinem naturalem, et exceptionem in ordine a seipso faciendam, tunc utique eius voluntas esset obnoxia mutationi. Et hoc est, quod perperam supponitur ab adversariis, qui divinas perfectiones similes faciunt perfectionibus creaturarum; et cum in creaturis exercitium libertatis concipi nequeat sine mutatione, arguunt a divina immutabilitate ad concludendum, omnia processisse a Deo necessitate naturae, seu Deum non libere statuisse ordinem in rebus mundanis.

Nos ex adverso profiteamur, potentissimam Dei voluntatem esse immutabilem simul et liberam; sed intelligimus, Dei libertatem spoliandam esse omnibus imperfectionibus, quae inveniuntur in creaturis

(1) QQ. DD. De pot. q. 6, a. 1 ad 18.

libere agentibus, inter quas est transitus de potentia in actum, mutabilitas et multiplicatio actuum receptorum in eadem potentia. Quae cum ita sint, difficultas adversariorum solvitur in forma, hunc rerum delectum adhibendo: Deus faciens aliquid contra ordinem a se statutum in rebus mutaretur, si diverso voluntatis actu statuisset ordinem in mundo, et se determinasset ad aliquid faciendum praeter ordinem statutum, *Conc.* Si eodem purissimo actu utrumque voluit, *Neg.* et sic iacent omnia incredulorum flagitiosa sophismata.

Contra possibilitatem miraculorum Spinosa eiusque asseclae plura congerunt sophismata, quae a S. Thoma iam pridem soluta fuerunt, et a nobis praeoccupata; nihilominus ea breviter solvemus in propria forma.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º Leges naturae sunt decreta Dei. Atqui nihil fieri potest contra Dei decreta. Ergo nihil fieri potest contra consuetas naturae leges, ideoque impossibilia sunt miracula.

Resp. Dist. mai. Leges naturae sunt decreta Dei, si considerantur prout sunt in legislatore, *Conc.* Si considerantur in rebus, quae per leges gubernantur, *Subdist.* Sunt decreta Dei *formaliter*, *Neg.* Sunt effectus et terminus decretorum Dei, *Conc. Contradist. min.* Nihil fieri potest contra Dei decreta, prout sunt in Deo legislatore, *Conc.* Prout considerantur in rebus, *Subdist.* Non potest fieri per actum voluntatis diversum ab eo, quo lata fuit lex, *Conc.* Non potest fieri per eundem actum, *Neg.* et *Neg. cons.* Solutio est satis manifesta, nam licet decreta Dei, ut sunt in Deo, sint aliquid necessarium, identificatum cum divina natura; dicunt tamen habitudinem contingentem ad res gubernatas propter ipsarum rerum imperfectionem et defectum; et ideo Deus ita leges illas tulit, ut simul se aliquam exceptionem facturum disposuerit. Scite S. Thomas ait: «Deus ab aeterno praevidit et voluit se facturum quod in tempore facit. Sic ergo constituit naturae cursum, ut tamen praeordinaretur in aeterna sua voluntate, quod praeter cursum istum quandoque facturum esset » (1).

Oppon. 2.º Sicut Deus necessario intelligit, ita necessario vult, nam in Deo intellectus et voluntas sunt unum et idem. Atqui necessario intelligit hunc rerum mundanarum ordinem. Ergo necessario illum constituit, ideoque miracula fieri haud possibile est, quae essent contra ordinem a Deo necessario constitutum.

Resp. Dist. mai. Deus eadem necessitate vult et intelligit, si actus intellectus et voluntatis spectentur in se, *Conc.* Si spectentur

(1) QQ. DD. De pot. loc. cit. ad 6.

per habitudinem ad proprium obiectum, *Neg. Dist.* rationem additam. Intellectus et voluntas non distinguuntur realiter, *Conc.* Non distinguuntur virtualiter, *Neg. Conc. min. et Neg. cons.*

Explico. Cavillatio haec si quid roboris haberet, divinam libertatem generatim perimeret; confundit enim entitatem actus divinae voluntatis cum habitudine illius actus ad proprium obiectum. Potuisset Spinosa sophisma illud legere apud S. Thomam, et attente considerare aptam solutionem a S. Doctore exhibitam, quae ita habet: « Sicut divinum esse est in se necessarium, ita divinum velle, et divinum scire; sed divinum scire habet necessariam habitudinem ad scita, non autem divinum velle ad volita. Quod ideo est quod scientia habetur de rebus, secundum quod sunt in sciente; voluntas autem comparatur ad res, prout sunt in seipsis. Quia agitur omnia alia habent necessarium esse secundum quod sunt in Deo; non autem secundum quod sunt in seipsis habent necessitatem absolutam ita quod sint per seipsa necessaria; propter hoc Deus quaecumque scit, ex necessitate scit; non autem quaecumque vult, ex necessitate vult » (1).

Oppon. 3.º Leges naturae si per aliquod miraculum mutarentur aliquando, corrigerentur. Atqui hoc verteret in defectum legislatoris. Ergo Deus non potest patrare miracula.

Resp. Dist. mai. Leges naturae si mutarentur eo quod imperfectae essent, corrigerentur, *Conc.* Si mutantur eo quod causa prima ad manifestationem suae virtutis aliquid efficit, quod causae naturales nequeunt efficere, *Neg. Contradist. min. et Neg. cons.*

Explico. Difficultas est puerile quoddam sophisma, quod vix responsione dignum est; nam causae naturales semper aptissimae sunt ad proprios et proportionatos effectus gignendos, ideoque emendari minime indigent. Sed hoc non impedit, quominus suprema causa aliquid in natura efficiat, quod ipsae nequeunt efficere; hoc quippe non est leges corrigere, sed ex liberalitate maiorem perfectionem largiri rebus, quam earum natura postulat; neque potest insimulari perfectio divinae artis in naturali rerum gubernatione; nam, uti perbelle monet S. Thomas: « Ars divina non totam seipsam explicat in rerum productione; et ideo secundum artem suam potest alio modo aliquid operari, quam habeat cursus naturae. Unde non sequitur, quod si potest facere contra cursum naturae, possit facere contra suam artem » (2).

Oppon. 4.º Quidquid est Deo naturale, est necessarium. Atqui Deo naturale est, velle ordinarium naturae cursum. Ergo Deus necessario illum vult, ideoque nequit patrare miracula.

(1) 1 p. q. 19, a. 3 ad 6.

(2) QQ. DD. De pot. q. 6, a. 1 ad 12.

Resp. Dist. mai. Quidquid est Deo naturale, est necessarium, si naturale opponitur libero, *Conc.* Si naturale opponitur innaturali, *Neg. Contradist. min. et Neg. cons.* Siquidem naturale potest opponi tum libero tum innaturali, ideoque si opponitur libero, tunc evidenter quod est naturale, est necessarium. Verum si naturale opponitur innaturali, tunc naturale potest esse tum necessarium tum liberum. Sic naturale est voluntati humanae velle tum finem ultimum, tum ea quae sunt ad finem, sed ad finem movetur necessario, ad media autem libere se determinat. Quare merito S. Thomas propositae difficultatis nodum sic paucis solvit: « Dicendum quod non est naturale Deo velle aliquid aliorum, quae non ex necessitate vult; neque tamen innaturale, sed est voluntarium » (1).

SCHOLION I. De criteriis miraculorum. Increduli, qui denegant, Deum posse in mundo miracula patrare, consequenter ne attingunt quidem controversiam, quae versatur circa rationem seu media discernendi genuinum miraculum a falso. Verum enim inter fidei christianae oses nequaquam defuere, qui ipsa veritate coacti miraculorum possibilitatem ut rem per se perspicuam propugnarunt, cum probe intelligerent, rationem ordinis perfectissimi a divina sapientia et voluntate impressam rebus creatis, esse omnino subiectam ipsi Deo, cui cuncta subiiciuntur sive in caelo sive in terra; et ideo Deum posse illam arbitrato suo immutare, si ab aeterno praeordinaverit, fore immutandam. Hinc Rousseavius non solum falsos esse, sed dementes duxit illos, qui vel negarunt vel in dubium revocarunt, Deum posse patrare miracula, aliquid efficiendo praeter ordinem rebus inditum.

Licet ergo vis et evidentia veritatis elicere potuerit huiusmodi testimonium etiam ab invito; nihilominus idem Rousseavius, et cum eo plures, qui ipsum in incredulitate imitati sunt, aliam ingredients viam, miraculorum possibilitatem, quam amplecti videbantur, prorsus denegant. Contendunt enim, nos nunquam cognoscere posse, utrum aliquod opus dici possit miraculosum, idest supergrediens omnes rerum creatarum vires, ideoque a Deo patratum. Hoc hominum incredulorum scitum, si verum esset, eodem recideret, ac si ipsa miraculorum possibilitas in discrimen vocaretur. Cum enim miracula a Deo efficiuntur in signum seu testimonium alicuius veritatis, et ad divinam potentiam dominationemque patefaciendam, si a creatura rationali discerni non posset verum proprieque dictum miraculum a falso et apparenti, nulla assignari posset ratio quamobrem huiusmodi opera prodigiosa a Deo patranda forent, cum carerent suo proprio et adaequato fine. Quam ad rem concedere miraculorum possibilitatem, et eorundem negare cognoscibilitatem, est duo adstruere, quorum

(1) 1 p. q. 19, a. 3 ad 3.

alterum cum altero adversa fronte pugnat; vel aliis verbis est realiter negare possibilitatem illam, quae conceditur vocabulis.

Argumentum incredulorum. Increduli ut suadeant, vera miracula non posse a nobis cognosci, hoc utuntur argumento: Omnes naturae leges non sunt nobis perspectae. Iam vero si non cognoscimus omnes vires naturales legesque naturae, non possumus decernere, utrum aliquod opus excedat necne virtutem causae naturalis. Ergo nobis impossibile est, vera miracula discernere.

Ad hoc argumentum subvertendum, respondemus, adversariorum assumptionem seu propositionem minorem esse penitus falsam, tum in illis miraculis, quae dicuntur miracula *quoad substantiam* vel quoad subiectum, tum etiam in illis, quae dicuntur miracula *quoad modum*. Si enim ad aliquod opus efficiendum requiritur modus quidam causandi, qui in agente finitae virtutis reperiri non potest, non est necesse, perspectas habere omnes vires naturae, ut decernatur, opus illud processisse a causa supernaturali. Sic causare vitam in mortuo, vel visum in caeco, cum sit tribuere perfectionem et formam subiecto prorsus indisposito, immo habenti oppositam dispositionem, evidenter hoc effici nequit a causa particulari, quae praesupponit subiectum accommodatum suae operationi, sed solum a causa prima, quae in agendo independens est a quolibet subiecto, et potest tum subiectum tum formam causare. Quare nemo videns vel aliquem mortuum ad vitam regredi, vel caecum a natiuitate aperire oculos, lucemque conspiceri, dubitabit unquam, an factum hoc dimanet ab aliqua lege naturali nondum explorata.

Ceterum cum nos miracula dicamus ea opera, quae exploratis naturae legibus adversantur, cumque, fatentibus ipsis adversariis, nos plures naturae leges cognitatas habeamus, rite concludimus, nos posse certo discernere quosdam effectus miraculosos ab operibus, quae a naturalibus causis procedunt. Neque quis potest iure opponere, opera adversantia cognitatis legibus naturae ortum ducere ab agentibus naturalibus nobis ignotis: nam plane repugnat, dari in natura leges secum pugnantes, duosque ordines, quorum alter alterum perimit.

Haec quae a nobis disputata sunt, profecto ostendunt, nonnulla opera miraculosa posse a nobis certo cognosci discernique ab illis, quae sunt solummodo mirabilia, eo quod causae nos latent, et non sunt vera miracula, quia ab agentibus naturalibus licet occultis originem ducunt. Iam vero hoc non impedit, quominus saepe iusta prudensque occurrat dubitatio, an aliquod opus tribuendum sit causis naturalibus vel supernaturalibus, praesertim si agatur de illis quae dicuntur miracula *quoad modum*, quia effectus illi causari possunt ab agentibus naturalibus, licet diverso modo operantibus; uti esset sanitatem tribuere subiecto laboranti quodam gravi morbo, et alia eiusmodi. In hoc casu non desunt media, quibus saepissime omne dubium exuere possimus, quae media nuncupantur criteria miraculorum.

SCHOLION II. De criteriis miraculorum. Nomine criterii generatim significatur *norma seu regula discernendi verum miraculum a falso*. Et primo quidem requiritur accurata cognitio et studium legum naturalium, et ideo peritissimi in arte consulendi et audiendi sunt. Subinde procedendum est ad diuturnum diligensque examen facti, de quo iudicium debet ferri, eaque serio consideranda, quae factum antecedunt, comitantur, subsequuntur, ut clare pateat, factum illud sive quoad substantiam, sive saltem quoad modum non potuisse causari a naturalibus agentibus. Sic videmus, Ecclesiam in examinandis miraculis Sanctorum diligentissimam operam studiumque collocare, uti tute valeat veri nominis miracula a mirabilibus discernere. De hac re sapientissimus Pontifex Benedictus XIV insigne opus exaravit, in quo scienter admodum tradit normas secundum quas accuratum institutum sit examen miraculorum, monetque, non solum eventus insuetos cum exploratis naturae legibus esse comparandos; sed etiam inspiciendum 1) num operans miraculum sit pietate et modestia insignis: 2) Num omnia, quae miraculum comitantur, religionem et gravitatem sapiant: 3) Num opus ad Dei cultum promovendum spectet, et num operans Dei gloriam, vel propriam quaerat: 4) Demum an eventus firmitatem, durationemque praeseferat, cum opera Dei sint firma, et ex adverso praestigia cito evanescant (1).

SCHOLION III. De falsis miraculis. Cum vera miracula sint eventus illi mirabiles, qui a Deo efficiuntur praeter ordinem omnium causarum secundarum, consequenter in falsis miraculis habendi sunt omnes illi effectus, qui procedunt a causis creatis, quae nobis ignotae sunt, et nostram excitant admirationem, ideoque verorum miraculorum aliquam gerunt similitudinem. Causae autem secundae, quae mira seu mirabilia efficere valent, bipartitam habent divisionem; quaedam enim sunt substantiae invisibiles et spirituales, quaedam e contrario sunt visibiles et corporatae. De utrisque aliquid summatim delibandum nobis est, et sic huic tractationi imponemus finem.

Creaturae spirituales. Huiusmodi substantiae, uti fides christiana docet, discriminantur in spiritus bonos, et in spiritus malos, seu in Angelos et daemones. Licet ergo sive Angeli sive daemones sua naturali virtute vera miracula operari nequeant; nihilominus possunt producere quaedam phaenomena seu effectus, quos natura vel nullo modo, vel non ita convenienter efficit, ideoque mirabilia operari dicuntur. Hoc autem, uti sapienter explanat S. Thomas, non ita est intelligendum, quasi sua virtute aliquam formam seu perfectionem inducant in naturam corporalem, quae per ordinem ad huiusmodi causas neque est in potentia naturali, cum omne corpus naturaliter

(1) BENEDICT. XIV, *De Canon. Sanct.* lib. IV, cap. IV.

immutetur a corpore, neque est in potentia obedientiali, quae ordinem dumtaxat dicit ad causam primam. Actio ergo substantiae spiritualis circa corpora ita exseritur, ut agens spirituale suo imperio moveat localiter corpora, in quibus est vis activa naturalis ad effectum producendum, et per applicationem virtutis activae naturalis ad passiva causat effectus, non per modum miraculi, sed *per modum artis*. Nam producere, mediante actione principiorum naturalium, aliquem effectum, quem natura non potest producere, vel non ita convenienter, proprium est artis, quae et imitatur naturam, et quaedam perficit, quae natura facere non potest, et in quibusdam iuvat naturam; sicut medicus iuvat naturam ad sanandum, alterando et digerendo per appositionem eorum, quae ad hoc naturalem virtutem habent (1).

Praestat rationem hanc confirmare his S. Thomae verbis: « Substantia spiritualis creata propria virtute nullam formam potest inducere in materiam corporalem, quasi materia ad hoc sibi obediente, ut exeat in actum alicuius formae, nisi per motum localem alicuius corporis. Est enim hoc in virtute substantiae spiritualis creatae, ut corpus obediat sibi ad motum localem: movendo autem localiter aliquod corpus, adhibere potest aliqua naturaliter activa ad effectus aliquos producendos, sicut ars fabrilis adhibet ignem ad mollificationem ferri. Hoc autem non est miraculosum proprie loquendo. Unde relinquitur quod substantiae spirituales creatae non faciunt miracula propria virtute... Sic ergo licet tales effectus simpliciter miracula dici non possunt, quia ex naturalibus causis proveniunt; mirabiles tamen nobis redduntur dupliciter. Uno modo ex hoc quod per spirituales substantias tales causae modo nobis inconsueto ad effectus proprios apponuntur: unde ingeniosorum artificum opera mira redduntur, cum ab aliis non percipitur qualiter operantur. Alio modo ex hoc, quod causae naturales appositae ad effectus aliquos producendos, aliquid virtutis sortiuntur ex hoc quod sunt instrumenta spiritualium substantiarum: et hoc magis accedit ad rationem miraculi » (2). Paucis: substantiae spirituales possunt sua virtute movere localiter corpora, et per hunc motum applicant virtutes activas naturales ad aliquos effectus, qui mirabiles dupliciter nobis redduntur; tum quia tales causae modo nobis inconsueto apponuntur ad proprios effectus, tum quia tales causae ut instrumenta spirituum aliquam virtutem sortiuntur ex principali agente (3).

(1) Cf. S. THOM. *QQ. DD. De pot.* q. 6, a. 3.

(2) *Contra gent.* lib. III, cap. CIII, n. 5 et 8.

(3) De potentia bonorum et malorum spirituum in patrandis operibus mirabilibus conferri potest idem AQUINAS, *QQ. DD. De malo*, q. 16, a. 7 et deinceps; *QQ. DD. De pot.* q. 6, a. 3 et 5; I p. q. 110, a. 4, et q. 114, a. 4.

Creaturae corporales. Opera magorum, mesmerismus, magnetismus, hypnotismus. Si substantiae spirituales ad vera miracula patrandi impares omnino sunt, multo magis hoc asserendum est de substantiis corporalibus, quae in agendo imperfectiorem sibi vindicant virtutem. Quare opera magorum, quae mirabilia omnino videntur, vel non excedunt virtutem corporalis naturae, vel si ab agente corporali peragi nequeunt, dicenda sunt, effici a substantia spirituali, quae bona moraliter esse nequit, cum huiusmodi opera neque ad fovendam religionem et virtutem, neque ad vitia emendanda conducant, sed potius mores depravant ac corrumpunt. Ne longi simus in hac re, et limites tractationis nostrae plus aequo transiliamus, lectorem remittimus ad Angelicum Doctorem, qui sapienter et explicite hanc quaestionem persequitur (1).

Doctrina ab Angelico Doctore proposita viam facilem parat ad decernendum, phaenomena mesmerismi, magnetismi, et hypnotismi, si vera sunt quae vulgo circumferuntur, esse partim effectus procedentes a causis naturalibus, partim a substantiis spiritualibus, seu a malis spiritibus, eo quod quidam effectus prorsus transcendunt virtutem causarum materialium. Quid autem veniat nomine hypnotismi, qui non re sed vocabulo tantum differt a mesmerismo et magnetismo, videri potest apud auctores, qui speciatim hanc materiam pertractant, quique exponunt totam seriem phaenomenorum, quae ab hypnotistis producuntur (2).

(1) Cf. S. THOM. *Contra gent.* lib. III, cap. CIV et seq.

(2) Conferri potest ad specimen Opus JOSEPHI FRANCO S. J. inscriptum: *L'ipnotismo tornato di moda*, 1886.

FINIS THEOLOGIAE NATURALIS.